

УДК 355.233.22«71»(093.2).003.12

Опубліковано 27 травня 2020 року

ОБГРУНТУВАННЯ НОРМАТИВНИХ ОСНОВ НАСТАНОВИ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

ШЕМЧУК Вадим Андрійович

канд. пед. наук, начальник науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

ХАЦАЮК Олександр Володимирович

заслужений тренер України, суддя НК з боротьби самбо, заступник начальника кафедри фізичної підготовки та спорту
Національна академія Національної гвардії України

УКРАЇНА

Анотація: Головною метою цієї роботи є – обґрунтування нормативних основ «Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України». Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити наступні завдання: провести аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) у напрямі розроблення (функціонування) нормативних основ, які регламентують систему фізичної підготовки представників силових структур та спеціальних служб України (країн блоку НАТО); здійснити моніторинг спеціальної літератури у напрямі забезпечення готовності військовослужбовців ЗСУ засобами фізичної підготовки до виконання службово-бойових завдань; обґрунтувати нормативні основи майбутньої «Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України». У відповідності до теоретико-методологічного аналізу з обраного напрямку дослідження, визначено сутність готовності військовослужбовців ЗСУ до виконання завдань за призначенням засобами фізичної підготовки. В результаті дослідження обґрунтуванні нормативні основи «Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України». Встановлено, що існуюча нормативна основа (база) визначає цілеспрямованість процесу практичної підготовленості військовослужбовців ЗСУ та служить зворотним зв'язком в управлінні їх фізичною підготовкою. На сьогодні, важливим є розробка сучасної нормативної бази, яка повинна стимулювати військовослужбовців до здобуття високого індивідуального рівня фізичного розвитку, що забезпечить ефективне виконання ними навчально-бойових завдань. Перспектива подальших розвідок у зазначеному напрямі передбачає проведення дослідження основних складових системи спортивно-масової роботи у ЗСУ.

ВСТУП.

Сучасний період розбудови Збройних Сил України – це новий рубіж їх трансформації та переходу на більш високий професійний рівень функціонування. Варто зауважити, що на сьогодні дійсний стан Збройних Сил України (основних показників бойової готовності) у порівнянні із наявним станом аналогічних даних у період з 1993 по 2014 р.р., значним чином покращився. Це пов'язано у першу чергу з політичним вектором країни та необхідністю захисту України від агресії Російської федерації.

Не дивлячись на позитивні зміни, наявний стан Збройних Сил України (ЗСУ) не в повній мірі задовольняє різні верстви населення, які є платниками податків, і які мають право вимагати від держави забезпечення високого рівня розвитку професійних якостей у військовослужбовців ЗСУ та інших представників «силового блоку» України у відповідності до Конституції України [1], що обумовлює необхідність відповідних змін, які адекватні процесу якісного оновлення України у цілому.

На сьогодні, основними негативізмами у ЗСУ є: зниження престижу військової служби, погіршення військової дисципліни, ріст дисциплінарних проступків (злочинності) серед військовослужбовців різних категорій, зниження мобілізаційного та бойового потенціалу, зменшення фінансування бойової підготовки родів військ та служб, зниження рівня фізичної підготовленості військовослужбовців та кандидатів на військову службу у ЗСУ.

Необхідний рівень професійної підготовленості військовослужбовців ЗСУ забезпечується в процесі бойової підготовки. Система професійної підготовки в ЗСУ передбачає опанування військовослужбовцями різних предметів бойової та спеціальної підготовки, основу яких складають: фізична підготовка, вогнева підготовка та тактична підготовка. У свою чергу, бойова підготовка – це система заходів, які плануються, організовуються і проводяться з метою навчання та виховання особового складу окремих категорій військовослужбовців, підготовки і злагодження підрозділів, частин, з'єднань, органів управління (штабів) веденню бойових дій та виконання інших завдань за призначенням, а також для підтримання встановленої бойової готовності [2].

Мета бойової підготовки полягає у набутті військовослужбовцями знань, умінь і навичок, які необхідні для вирішення завдань бойової і

мобілізаційної готовності, а також здійснення підготовки та злагодження підрозділів і частин для успішного виконання завдань щодо бойового призначення в найскладнішій обстановці сучасного військового бою [3].

Слід зазначити, що процес бойової підготовки військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань України, забезпечується із урахуванням в першу чергу бойового досвіду, основних дидактичних принципів навчання та вимог нормативно-правових актів України. Крім цього, важливу роль відіграють нормативні основи, які викладені у Тимчасовій настанові з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НСТ-Т 01.035.001-2013 (01) [4], і які забезпечують необхідний фізичний розвиток військовослужбовців ЗСУ до виконання завдань за призначенням.

Питанням функціонування систем фізичної підготовки представників силових структур та спеціальних служб України присвячені наукові праці учених: Грищенко Д.С., Глазунова С.І., Ісакова М.А., Жембровського С.М., Леонтєва В.П., Поповича О.І., Мальцева О.Н., Мельника В.О., Петрачкова О.В., Романчука С.В., Сухоради Г.І., Фіногенова Ю.С., Шлямара І.Л., Яковлева М.Ю., Кузнецова І.А., Міронова В.В., Утенка В.М., Щеголева В.А. та інших фахівців. У наукових працях вище зазначених учених розглядаються важливі аспекти формування системи фізичної підготовки військовослужбовців «силового блоку» України, зокрема ЗСУ. Однак, питанням обґрунтування нормативних основ нової Наставови з фізичної підготовки у Збройних Силах України приділяється недостатньо уваги, що підкреслює актуальність обраного напрямку дослідження.

Головною **метою цієї роботи** є – обґрунтування нормативних основ Наставови з фізичної підготовки у Збройних Силах України. Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити наступні **завдання**:

- провести аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) у напрямі розроблення (функціонування) нормативних основ, які регламентують систему фізичної підготовки представників силових структур та спеціальних служб України (країн блоку НАТО);

- здійснити моніторинг спеціальної літератури у напрямі забезпечення готовності військовослужбовців ЗСУ засобами фізичної

підготовки до виконання службово-бойових завдань;

- обґрунтувати нормативні основи майбутньої Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України.

- Дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (2019-2020 р.р.).

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Дослідження організовано у три етапи (січень 2019-травень 2020 р.р). Для досягнення мети та завдань дослідження було створено науково-дослідну групу (к.п.н. – Шемчук А.В.; ЗТУ, суддя НК з боротьби самбо – Хацаюк О.В.).

На першому етапі дослідження (січень-березень 2019 р.) проведено аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) у напрямі розроблення (функціонування) нормативних основ, які регламентують систему фізичної підготовки представників силових структур та спеціальних служб України (країн блоку НАТО). В результаті моніторингу архівних матеріалів, нашу увагу привернули нормативно-правові документи, які регламентують організацію системи фізичної підготовки військовослужбовців та представників інших силових структур та спеціальних служб України. В результаті чого встановлено чотири види нормативно-правових документів, а саме: настанова, керівництво, інструкція та стандарт, які регламентують систему фізичної підготовки військовослужбовців та інших представників «силового блоку», у тому числі й представників блоку НАТО.

У відповідності до сучасного словника української мови (Словник УА. Портал української мови та культури) [5] нами здійснено визначення сутності зазначеного вище тлумачення (табл.1). Крім цього, нами було визначено поєднання двох видів нормативно-правових документів – «настанова» та «стандарт» у один, який відображений у «Тимчасовій настанові з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НСТ-Т 01.035.001-2013 (01))» [4], що по суті та за своїм змістом є

рівнозначним.

У відповідності до вище зазначеного вважаємо, що приємливим для впровадження у документообіг ЗСУ є тлумачення – «настанова», яка у повному об'ємі відображає актуальність, зміст і напрями організації та забезпечення фізичної готовності військовослужбовців Збройних Сил України до виконання завдань за призначенням у відповідності до вимог сьогодення та відповідних нормативно-правових документів.

Варто також зауважити, що тлумачення «настанова», як документ, який регламентує систему фізичної підготовки військовослужбовців різних силових структур та спеціальних служб України має свою історичну значимість та відповідну динаміку трансформації її нормативної частини у відповідності до актуальний на свій час вимог щодо рівня фізичної готовності військово-службовців. Крім цього, історичний досвід розвитку фізичної підготовки військ колишнього СРСР свідчить про те, що в процесі фізичного удосконалення військовослужбовців провідну роль відігравали саме «Настанови з фізичної підготовки та спорту» (НФП). Їх модернізація здійснювалася із періодичністю у 5-10 років.

Нами проаналізовано десять «НФП» колишнього СРСР, починаючи з 1931 по 1991 р.р., у яких прослідковується позитивний процес їх трансформації (табл.2, 3). Під час розробки нових НФП виділяють два основних періоди, перший період охоплює часові проміжки з 1931 по 1947 р.р., а другий – з 1948 по 1991 р.р., відповідно. По мірі розвитку науково-технічного прогресу у керівних документах з фізичної підготовки (НФП-54) [10], з'являються нові розділи.

Таблиця 1

Сутність тлумачення основних видів нормативно-правових документів, які регламентують систему фізичної підготовки представників «силового блоку»

Вид нормативно-правового документа	Тлумачення	Приклад практичного використання у силових структурах
«настанова»	вказівка або порада діяти певним чином; директива керівних органів	Тимчасова настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НСТ-Т 01.035.001-2013 (01)) [4]
«керівництво»	дія за значенням, керувати; те, чим керуються; керівники, керівний склад якої-небудь установи, організації тощо	Керівництво з організації фізичної підготовки і спорту у внутрішніх військах МВС України [6]

Продовження табл. 1

Вид нормативно-правового документа	Тлумачення	Приклад практичного використання у силових структурах
«інструкція»	керівна вказівка; настанова; зібрання вказівок, настанов, як виконувати що-небудь.	Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України [7], Інструкція про вимоги та порядок виконання військовослужбовцями Національної гвардії України військово-спортивного комплексу [8]
«стандарт»	прийнятий тип виробів, що відповідає певним вимогам своєю якістю, хімічним складом, фізичними властивостями, розміром, вагою і т.ін.; визначення рівня якості виробу; щось позбавлене індивідуальних особливостей, своєрідності, оригінальності; шаблон, трафарет	Стандарт – ТС 3-25.150. Combatives (No. 3-25.150 Headquarters Department of the Army Washington) [9]

визначення видів нормативно-правових документів взято з [5]

Нові розділи фізичної підготовки (НФП-54) визначають місце та роль контролю (обліку) у загальній системі управління. Так у НФП-59 (ЗС СРСР) [11] контроль за ходом фізичною підготовкою став елементом її організації. Положення про перевірку та оцінку стану фізичної підготовленості особового складу характеризує якісний стан системи фізичної підготовки.

Таблиця 2

Динаміка трансформації «Настанови з фізичної підготовки та спорту» в період з 1931 по 1947 р.р. (1 період)

Рік введення в дію (р.)	Назва (шифр)	Коротка характеристика основних особливостей та відмінностей
1931 р.	НФП-31	прослідковується впорядкована методика підготовки військовослужбовців за різними вправами фізичної підготовки; значна увага приділяється самоконтролю під час виконання вправ та самомасажу
1939 р.	НФП-39	«фізична підготовленість» розглядається – як найважливіша основа бойової готовності командирів та успішне виконання ними своєї службово-бойової роботи; розширена та

Продовження табл. 2

Рік введення в дію (р.)	Назва (шифр)	Коротка характеристика основних особливостей та відмінностей
		удосконалена методика проведення навчання фізичним вправам; акцентується увага на кількість повторень, темп виконання та вірне дихання
1942 р.	НЛП-42	спрямоване на навчання техніці пересування на лижах, що необхідне для дій особливих лижних загонів з метою забезпечення можливості неочікуваного нападу
1943 р.	Керівництво для офіцерського складу «Особливості дій військ узимку»	розроблено розділ «Бойові дії лижних частин та з'єднань у різних видах бою»

[авторська розробка]

Перевірка та оцінка фізичної підготовки здійснюється: під час навчання; наприкінці періодів (семестрів) навчання; під час інспектувань. Варто також зауважити, що у порівнянні із НФП-54 у НФП-59 не змінюється трактовка поняття – «облік». Він традиційно відображає фіксацію результатів фізичної підготовленості.

НФП-48 [12], НФП-54 та НФП-59 регламентували перевірку фізичної підготовленості за розділами, але у НФП-48 та НФП-54 не визначалася кількість перевірочних вправ. У НФП-66 [13], визначені необхідні фізичні якості та прикладні навички для військовослужбовців різних видів Збройних Сил (родів військ).

Таблиця 3

Динаміка трансформації «Настанови з фізичної підготовки та спорту» в період з 1948 по 1991 р.р. (2 період)

Рік введення в дію (р.)	Назва (шифр)	Коротка характеристика основних особливостей та відмінностей
1948 р.	НФП-48	початок становлення системи перевірки та оцінки фізичної підготовки у керівних документах, які регламентують фізичну підготовку військовослужбовців; розробка та впровадження «Положення про проведення періодичних випробувань фізичної підготовленості та медичного обстеження особового складу Збройних Сил»; результати перевірки фізичної підготовки

Продовження табл. 3

Рік введення в дію (р.)	Назва (шифр)	Коротка характеристика основних особливостей та відмінностей
		заносяться у відомості обліку; вперше визначені: форми обліку перевірок, та контрольно-перевірочні комплекси; впроваджено бальну систему
1954 р.	НФП-54 (НФП СА и ВМФ)	категорія «контроль» відсутня, його елементи відображені у розділі «Перевірка та оцінка», у якому викладено – «кожен командир (начальник) зобов'язаний знати і систематично перевіряти ступінь індивідуальної фізичної підготовленості (ФП) підлеглих та рівень ФП підрозділів, частин і з'єднань»; перевірка та оцінка ФП проводиться: під час навчання, наприкінці зимового періоду, під час інспектування
1959 р.	НФП-59 (НФП ВС СССР)	викладені вимоги щодо контролю та порядку його проведення; вказана періодичність перевірки рівня фізичної підготовленості особового складу; перевірку ФП військовослужбовців здійснювати не менше ніж за трьома розділами ФП
1966 р.	НФП-66	в основу нормативної бази закладено теорію спеціальної спрямованості ФП; підбір вправ для перевірки здійснюється за їх переважним впливом на розвиток відповідних фізичних (спеціальних) якостей, прикладних навичок
1978	НФП-78 (НФП СА и ВМФ)	розкриваються елементи організації фізичної підготовки; контроль та облік паралельно з плануванням, підготовкою керівників і матеріальним забезпеченням стає елементом «організації»; вперше визначені обов'язки начальника фізичної підготовки та спорту
1987	НФП-87	встановлені єдині нормативні вимоги до військовослужбовців строкової служби незалежно від терміну служби; посилюється увага стосовно методичної підготовленості командирів та курсантів вищих військових навчальних закладів

[авторська розробка]

Крім цього, приділяється більше уваги перевірці та оцінці (контролю та обліку організації процесу ФП); здійснюється облік спортивної роботи. Варто зауважити, що на той час лідируючими концепціями були: теорія переносу фізичних якостей та облік об'єктивних вимог бойової діяльності стосовно фізичної підготовленості військовослужбовців. Важливо відмітити, що у НФП-78 [14] конкретизовано порядок обліку фізичної підготовки та спорту.

У свою чергу, під час розробки НФП-87 [15] провідну роль відіграла концепція узагальненості вимог стосовно фізичної підготовленості. Перевірка фізичної підготовленості здійснювалася у відповідності до комплексів які були розроблені із урахуванням періоду навчання. Під час розроблення зазначеної настанови, у систему перевірки та оцінки фізичної підготовки були внесені ряд змін (змінено систему оцінки індивідуальної фізичної підготовленості із урахуванням спеціальних якостей; під час оцінки фізичної підготовленості підрозділу враховувався відсоток від списочного складу та інш.). Варто також підкреслити, що зі вступом у силу НФП-87 раніше розроблені положення, які регламентують контроль, облік та перевірку фізичної підготовки, продовжує удосконалюватися. У відповідності до зазначеного документа ми бачимо, що контроль повинен бути спрямований на вивчення стану фізичної підготовки та забезпечення прийняття відповідних мір по її покращенню. Таким чином, вважаємо, що на той час НФП-87 була сучасною, дієвою (змістово-функціональною) та ефективною, яка забезпечувала необхідний фізичний розвиток військовослужбовців різних родів військ та служб до виконання завдань за призначенням.

Сучасний етап (1993-2014 р.р.) реформування системи нормативної бази з фізичної підготовки військовослужбовців у ЗСУ ґрунтувався на досягненнях науки у напрямках: фізичного виховання різних груп населення, педагогіки із урахуванням вимог та наявного стану бойової підготовки. Провідними фахівцями, на пряму фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ були розроблені та впроваджені ряд настанов: НФП-97 [18], НФП-2009 [19], але із плином часом ці нормативні документи втратили свою, актуальність, що показав досвід ведення бойових дій на Сході України (2014 р.).

Питанням удосконалення системи та нормативної бази з фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ у зазначений вище період присвячені роботи: Антошківа Ю.М., Афоніна В.М., Безпалого С.М., Божка С.А., Глазунова С.І., Грищенко Д.С., Гусака О.Д., Єдинака Г.А., Овчарука І.С., Ольхового О.М., Піддубного О.Г., Сухоради Г.І., Фіногенова Ю.С. та інших учених. З початком бойових дій на сході України, перед фахівцями фізичної підготовки та спорту постало питання щодо розроблення сучасної нормативної бази з фізичної підготовки військовослужбовців, яка повинна відповідати вимогам того часу.

Вінцем роботи науково-дослідних установ (груп), у 2014 році стало

розроблення і впровадження у систему професійної підготовки військовослужбовців ЗСУ – «Тимчасової настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України» (НСТ-Т 01.035.001-2013 (01)) [4]. Варто також зауважити, що із плінністю часу, «тимчасовість» зазначеної настанови втратила актуальність та потребує внесення відповідних змін у відповідності до наявного бойового досвіду, вимог сьогодення та трансформації ЗСУ до стандартів НАТО [16].

В процесі дослідження нами встановлено, що потреба у модернізації зазначеної вище «Тимчасової настанови» стала нагальною у 2016 році, про що свідчить поява «Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України» [17] (надалі «Концепція»). Детальний аналіз «Концепції» свідчить про наявність у змістовій частині ряду юридичних колізій. Слід зазначити, що під юридичними колізіями розуміються розбіжності або протиріччя між окремими нормативно-правовими актами, які регламентують ті самі або сумісні суспільні відносини, а також протиріччя, що виникають у процесі правозастосування і здійснення компетентними органами і посадовими особами своїх повноважень (Майстренко О.В. [20]).

Існуючі юридичні колізії у зазначеному документі, негативно впливають на удосконалення системи фізичної підготовки та спорту військовослужбовців ЗСУ, крім цього, ряд невизначеностей гальмує процес впровадження сучасних стандартів фізичної підготовки у систему професійної підготовки військовослужбовців ЗСУ, що потребує розроблення нової «Концепції», а також актуальної «Настанови з фізичної підготовки та спорту військовослужбовців ЗСУ» (проект НФП-2020). Слід також зауважити що зазначену настанову в обов'язковому порядку перед її впровадженням необхідно апробувати безпосередньо у військах.

Подальший моніторинг науково-методичної літератури та спеціальних джерел (інтернет-ресурсів) дозволив нам виявити ряд робіт фахівців фізичної підготовки (аналітиків) країн співучасниць блоку НАТО: Мінкіна Д.О., Одерова А.М., Орленка Н.А., Пангелової Н.Є., Романчука С.В., Фіногенова Ю.С., Шлямара І.Л. (та інш.). У наукових працях зазначених вище учених розкриваються основні аспекти функціонування системи фізичної підготовки військовослужбовців іноземних армій. Частина методик, педагогічних технологій на наш погляд доцільно адаптувати та впровадити у практику фізичної

підготовки військовослужбовців ЗСУ із урахуванням наявного фінансування та стану навчально-матеріальної бази.

Не дивлячись на значну кількість напрацювань у обраному нами напрямі дослідження, питання обґрунтування нормативних основ з фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ є досить актуальним. Більшість фахівців фізичної підготовки до цих пір не можуть дійти до консенсусу, яка система фізичної підготовки є дієвою? Це потребує в першу чергу зацікавленості командирів (старших начальників) з певними повноваженнями та ініціативи фахівців фізичної підготовки на місцях. Крім цього, під час аналізу науково-методичних джерел та спеціальної літератури нашу увагу привернуло поняття «готовність», адже фізична підготовленість військовослужбовця забезпечує його готовність до виконання навчально-бойових завдань.

У відповідності до плану дослідження, на другому етапі (квітень-червень 2019 р.), нами здійснено моніторинг спеціальної літератури у напрямі забезпечення готовності військовослужбовців ЗСУ засобами фізичної підготовки до виконання службово-бойових завдань. Під час дослідження нами використані сучасні педагогічні методики.

Відомо, що Збройні Сили України на відміну від інших військових формувань, призначені для ведення бойових дій у воєнний час. У мирний час вони частиною своїх сил несуть бойове чергування, а основними силами здійснюють заходи щодо підготовки до бойових дій, основним змістом якої є бойова (оперативна) підготовка військ (сил).

У свою чергу, професійна підготовка військовослужбовців ЗСУ організовується із урахуванням основних функцій покладених на відповідні роди військ та служби, а у напрямі забезпечення необхідного рівня фізичної готовності військовослужбовців до навчально-бойової діяльності у відповідності до – «Тимчасової настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України» [4].

Охарактеризуємо поняття «підготовка». Цей термін, як зазначає Гавриш І.В., взаємопов'язаний із фаховою освітою та ґрунтується на концепції безперервного навчання і збагачує поняття готовності. Підготовка до професії розглядається як процес формування готовності до неї, а готовність – як результат професійної підготовки [21].

У свою чергу, професійна підготовка – це система навчання, яка забезпечує формування необхідних компетентностей, необхідних для певного виду діяльності, з метою здобуття відповідної кваліфікації за

конкретною професійною спеціалізацією. Важливим є той факт, що розвиток та удосконалення індивідуального рівня фізичної підготовленості військово-службовця забезпечує успішне оволодіння ним військово-обліковою спеці-альністю за фахом.

Таким чином, поняття «готовність» – є станом готового, а «готовий» згідно з довідниковою літературою – це той, хто зробив необхідне приготування до чого-небудь; перебуває в стані, близькому до чого-небудь; заздалегідь продуманий, складений, підготовлений; набув досвіду, уже склався, досяг високої майстерності [22].

Готовність індивіда до професійної діяльності досліджували такі учені як: Бевз А.А., Демченко А.В., Касярум К.В., Кондрашова Л.В., Максименко С.Д., Москальов М.В., Непіна Г.В., Пелех О.М., Скоробогат О.М., Сосновський Б.О., Ягупов В.В. та інш. З точки зору педагогічної науки існує декілька підходів у напрямі дослідження проблеми готовності особистості до професійної діяльності:

- креативний (Кондрашова Л.В., Хутренко О.В., Ягупов В.В. та інш.) – готовність до фахової діяльності означає здатність до творчості, фахову майстерність як творчість;
- персоналістичний (Лазарєв М.І., Москальов М.В., Пехота О.М. та інш.) – готовність до професійної діяльності виражається через певні вимоги до особистості фахівця, а також через сукупність його компетентностей;
- культурологічний (Васянович Г.П., Муртазієв Е.Г., Чикалова Т.Г., Шевченко О.М., Ягупов В.В. та інш.) – готовність до професійної діяльності проявляється через рівень сформованості професійної культури.

Крім цього, існує змішаний підхід (Галімов Ю.А., Мойсенюк Н.Є., Мул С.А., Сірак І.П. та інш.), який поєднує різні вище зазначені підходи. В свою чергу, різні підходи стосовно аналізу сутності готовності зумовлюють варіативність її визначень. Під час моніторингу спеціальної науково-методичної літератури зустрічається низка трактувань поняття «готовність особистості до професійної діяльності» (табл.4).

Навчально-бойова діяльність військовослужбовців ЗСУ у порівнянні з іншими видами професійної діяльності має свої відмінності. Тому доцільно використовувати поняття «готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням». Слід також зауважити, що багатьма авторами представленими в табл.4, звертається увага на фізичну готовність до професійної діяльності, але не розкриваються необхідні засоби фізичної підготовки (фізичні вправи,

спеціальні комплекси функціональної підготовки, тренажери, сучасні технічні засоби навчання та інш.) для її досягнення, що підкреслює актуальність даного блоку дослідження.

Трактування поняття «готовність військовослужбовця до виконання завдань за призначенням» наведено у табл.5. Таким чином, поняття «готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням» доцільно вважати похідним від поняття «готовність особистості до професійної діяльності».

Таблиця 4

Трактування поняття «готовність особистості до професійної діяльності»

Автор	Визначення «готовність особистості до професійної діяльності»
Бевз А.А.	«певний ступінь відповідності змісту і стану психіки, фізичного здоров'я, якостей вимогам діяльності»
Демченко А.В.	«цілісне особистісне динамічне утворення, набуте в результаті спеціального навчання, що включає у свою структуру взаємопов'язані елементи – науково-теоретичний, практичний і психологічний»
Карамушка Л.М.	«комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених психологічних якостей, які забезпечують ефективність професійної діяльності»
Кловак Г.Т.	«фахова компетентність, яку характеризують сукупність взаємопов'язаних сутнісних орієнтацій, відповідних знань, умінь і навичок»
Коджаспірова Г.М.	«складна динамічна система, що містить інтелектуальні, емоційні, вольові, мотиваційні сторони психіки»
Кондрашова А.В.	«інтегральне поняття, що характеризується складною, динамічною структурою взаємопов'язаних особистісних компонентів – професійною спрямованістю, здатністю до самооцінки праці, потреби у професійному зростанні»
Максименко С.Д., Пелех О.М.	«цілеспрямований прояв особистості, який включає погляди, переконання, знання, звички, уміння, ставлення, мотиви, вольові та інтелектуальні якості, почуття установки; її становлення відбувається впродовж моральної, психологічної, професійної та фізичної підготовки і є результатом усебічного особистісного розвитку особистості з урахуванням вимог, обумовлених особливостями професії»
Непеїна Г.В.	«якість особистості, в якій виражено її прихильність до здійснення діяльності, а також ступінь засвоєння нею елементів, відповідного соціального досвіду і здатність використовувати цей досвід у професійній діяльності; готовність може являти собою наведену єдність елементів – мотиваційна готовність, теоретична готовність, практична готовність»
Сосновський Б.О.	«ієрархізованої системи професійно важливих якостей і властивостей особистості, необхідних і психологічно достатніх для ефективної професійної діяльності»

[авторська розробка]

Подальший моніторинг науково-методичної та спеціальної літератури свідчить про те, що запропоновані визначення співпадають із висновками і науковими теоріями провідних учених таких, як: Вишньовський В.В., Ісаєв А.А., Платонов І.В., Романова Є.С., Старчук О.О., Уліч В.Л., що готовність являється особистісним утворенням, проте воно не є стійким (Уліч В.Л.) і залежить від потреб та можливостей особистості які можуть змінюватись.

Таблиця 5

Трактування поняття «готовність особистості до професійної діяльності»

Бойко О.	«складне динамічне психічне утворення, що виражає сукупність інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, операційно-управлінських і вольових складових його психіки в їх співвідношенні із зовнішніми умовами та управлінськими завданнями та включає взаємодію і взаємовплив мотиваційного, емоційно-вольового, орієнтаційно-мобілізаційного, пізнавально-оцінювального, операційно-управлінського та інтелектуального компонентів»
Брижатиєв Є.І.	«фундаментальна умова успішного виконання майбутньої діяльності, яка містить у собі: наявність відповідного рівня фізичної підготовки, емоційно-вольову стійкість, сформованості і розвиненості необхідних професійних якостей, творчий характер, мотивацію, професійні риси сприйняття, саморегуляцію, професійне мислення, прагнення до досягнення вищого результату, самооцінку, особисті знання і досвід, створення оптимальних умов для майбутньої діяльності»
Дьяченко М.І., Кандибович Л.А.	«цілеспрямований вияв особистості, що містить у собі її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки, налаштованість на певну поведінку»

[авторська розробка]

Заслуговує уваги те, що готовність є компетентність (Кловак Г.Т.). Крім цього, готовність залежить від сформованих компетентностей особистості, які необхідні для успішної діяльності (Кубіцький С.О.).

У відповідності до вище викладеного, пропонуємо таке визначення «готовність військовослужбовця ЗСУ до виконання завдань за призначенням» – особистісне утворення, яке формується шляхом акцентованого педагогічного впливу на формування у військовослужбовця готовності до захисту України, до виконання завдань за призначенням у різних умовах навчально-бойової діяльності та забезпечує узгодження ним знань про зміст та структуру професійної діяльності та вимог цієї діяльності до рівня фізичної підготовленості і

психофізіологічного стану, сформованих компетентностей військово-професійної діяльності зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами.

Надалі, під час дослідження структури готовності військовослужбовців ЗСУ до виконання завдань за призначення встановлено, що до основних структурних елементів готовності військовослужбовців Ягупов В.В. [23] відносить:

- мотиваційний – прагнення подолання труднощів майбутнього бою та розуміння необхідності їх подолання, оцінювання своїх можливостей щодо управління психічними станами та діями на основі накопиченого досвіду; пізнавальний – забезпечується необхідним об'ємом певної інформації, який потрібен для цілеспрямованої діяльності в екстремальних умовах бойових дій;

- емоційний – переживання почуття впевненості чи сумніву у своїй готовності до подолання труднощів сучасного бою, уміння керувати своїми емоційно-вольовими процесами в екстремальних умовах;

- вольовий – забезпечує військовослужбовцям можливість подолання труднощів бойових дій.

У відповідності до вище викладеного вважаємо, що структура готовності військовослужбовців Збройних Сил України до виконання завдань за призначенням містить наступні компоненти: мотиваційний; функціональний; прикладний; стресостійкий.

Третій етап наших досліджень (липень 2019 – травень 2020 р.р.) був присвячений обґрунтуванню нормативних основ майбутньої «Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України». В результаті аналізу науково-методичної (спеціальної) літератури встановлено, що процес фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ різних родів військ та служб спрямований на розвиток та удосконалення фізичних якостей, а також на формування військово-прикладних навичок для успішного виконання навчально-бойових завдань.

Організація та проведення фізичної підготовки у ЗСУ має певні особливості у порівнянні із іншими силовими структурами України. Відповідні відмінності в організації та змісті фізичної підготовки спостерігаються і між окремими родами військ та службами ЗСУ. Ці відмінності обумовлені вимогами керівних документів, бойовим призначенням військових частин та їх штатною структурою, порядком

організації бойової (професійної) підготовки та іншими чинниками (факторами). Важливо підкреслити, що склад військових частин ЗСУ включає у себе також неоднорідні підрозділи, які потребують диференційованого підходу до організації фізичної підготовки.

Зміни у змістовній частині концептуальних основ фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ обумовлені удосконаленням способів ведення бойових дій, наявним бойовим досвідом, особливостями організації та проведення бойової (професійної) підготовки, оснащенням сучасною технікою та озброєнням (екіпіровкою), характером та умовами військово-професійної діяльності.

Варто також зауважити, що трансформація ЗСУ до стандартів НАТО спричиняє безперервне оновлення та удосконалення зброї та бойової техніки, які приймаються на озброєння, що викликає подальше розгалуження вимог стосовно фізичної готовності військовослужбовців різних родів військ та служб у напрямі зміни структури та рівнів цих вимог. Важливо також зауважити, що існує також підґрунтя підвищення вимог до швидкості та точності у діях (координації), загальної та швидкісної витривалості.

У свою чергу, можливість широкого застосування високоточної зброї (інших засобів масового ураження) вимагає подальшого удосконалення засобами фізичної підготовки всього арсеналу рухових навичок, які пов'язані із веденням бойових дій на місцевості, підвищенням морально-психологічної стійкості військовослужбовців, а також усестороннього використання фізичних тренувань для підтримання високого рівня бойової готовності у різних умовах навчально-бойової діяльності.

Слід також зауважити, що специфічні вимоги до фізичної готовності військовослужбовців ЗСУ різних родів військ та служб враховуються під час визначення загальної кількості перевірочних комплексів та підбору їх змісту з метою перевірки рівня їх фізичної підготовленості. Основу перевірочної системи складають фізичні вправи. Підбір фізичних вправ та військово-прикладних дій для відповідних військових частин полягає у виборі таких вправ, які повинні відображати рівень фізичних якостей та професійних навичок військовослужбовців.

Критеріями оцінювання рівня розвитку військово-прикладних навичок є нормативи. До основних та найбільш ефективних (інформативних) навичок відноситься: прискорене пересування, рукопашний бій, подолання перешкод, метання гранат, подолання водних перешкод, марш-кидки у пішому порядку та на лижах (та інш.).

Таким чином, система перевірки та оцінки фізичної підготовленості військовослужбовців є збалансована змістово-функціональна модель основних вимог, якими повинен володіти особовий склад у відповідності до своїх військово-облікових спеціальностей. Крім цього, варто відмітити, що паралельно із визначенням необхідних фізичних якостей, необхідно встановити рівень розвитку визначених військово-професійних якостей військово-службовців, а також розкрити основні тенденції та закономірності розвитку системи перевірки та оцінки з метою встановлення вимог до розробки оціночних нормативів.

Вважаємо, що для розроблення сучасної нормативної бази системи фізичної підготовки необхідно вирішити наступні завдання:

1) визначити професійно-важливі рухові фізичні якості та військово-прикладні навички;

2) визначити зміст нормативної основи фізичної підготовки із урахуванням особливостей процесу бойової та фізичної підготовки із урахуванням етапів (періодів) навчання та етапів формування професійних навичок та умінь;

3) розробити єдині нормативи, як для жінок, так і для чоловіків;

4) розділ «рукопашна підготовка» виділити в окремий курс (адаптувати прийоми рукопашного бою та контрольні-перевірочні комплекси у відповідності до вимог сьогодення із урахуванням наявних стандартів НАТО);

5) визначити категорії та вікові групи для виконання уніфікованих нормативів;

6) впровадити у систему фізичної підготовки найбільш інформативні контрольні-перевірочні комплекси;

7) здійснити встановлення контрольні-перевірочних комплексів з фізичної підготовки із урахуванням періодів навчання;

8) створити механізм заохочення та стимуляції військовослужбовців до здобуття високих показників у індивідуальному рівні фізичного розвитку (спеціальної фізичної підготовленості).

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Таким чином, нами проведено аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-ресурсів) у напрямі розроблення (функціонування) нормативних основ, які регламентують систему фізичної підготовки представників силових структур та спеціальних служб України (країн блоку НАТО).

У відповідності до теоретико-методологічного аналізу з обраного напрямку дослідження, визначено сутність готовності військовослужбовців ЗСУ до виконання завдань за призначенням засобами фізичної підготовки, а саме – особистісне утворення, яке формується шляхом акцентованого педагогічного впливу на формування у військовослужбовця готовності до захисту України, до виконання завдань за призначенням у різних умовах навчально-бойової діяльності та забезпечує узгодження ним знань про зміст та структуру професійної діяльності та вимог цієї діяльності до рівня фізичної підготовленості і психофізіологічного стану, сформованих компетентностей військово-професійної діяльності зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами; а також структуру такої готовності за мотиваційним, функціональним, прикладним, та стресостійким компонентами.

У відповідності до мети дослідження нами обґрунтованні нормативні основи «Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України». Крім цього, встановлено, що існуюча нормативна основа (база) визначає цілеспрямованість процесу практичної підготовленості військовослужбовців ЗСУ та служить зворотним зв'язком в управлінні їх фізичною підготовкою. На сьогодні, важливим є розробка сучасної нормативної бази, яка повинна стимулювати військовослужбовців до здобуття високого індивідуального рівня фізичного розвитку, що забезпечить ефективне виконання ними навчально-бойових завдань.

Вважаємо, що основними напрямками подальшого удосконалення нормативної бази повинно бути: введення сучасної системи перевірки та оцінки фізичної підготовленості військовослужбовців; наукове обґрунтування критеріїв нормативної бази із урахуванням наявного бойового досвіду та напрацювань у зазначеному напрямі країн співучасниць блоку НАТО. Разом з тим, пошук нових методичних підходів щодо обґрунтування нормативних основ «Настанови з фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ» передбачає необхідність

удосконалення системи фізичної підготовки шляхом впровадження елементів індивідуалізації, урахування «сильних» сторін підготовленості військовослужбовців та індивідуально-типологічних режимів їх рухової активності. На наш погляд, цьому сприяє бальна система оцінювання.

Таким чином, мета та завдання дослідження виконані. Перспектива подальших розвідок у зазначеному напрямі передбачає проведення дослідження основних складових системи спортивно-масової роботи у ЗСУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] *Конституція України* (Відомості Верховної Ради України), № 30 (1996). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- [2] Руснак, І. С., Шевченко В. Л., & Артемов, Ю. І. (2002). Методологічні засади створення інтегрованої навчально-тренувальної системи оперативної та бойової підготовки військ. *Наука і оборона*, (2), 29-35.
- [3] *Бойова підготовка* (Вікіпедія), (2019). Вилучено з <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
- [4] *Тимчасова настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України: НСТ-Т 01.035.001-2013 (01)*. (2014). Київ: Генеральний штаб ЗСУ.
- [5] *Словник UA* (Портал української мови та культури), (2020). Вилучено з <https://slovnuk.ua>.
- [6] Лещеня, С. В., Орленко, І. П., Мелешко, А. О., & Забродський, С. С. (2013). *Керівництво з організації фізичної підготовки і спорту у внутрішніх військах МВС України*. О. Н. Мальцев (ред.). Київ: ГУВВ МВСУ.
- [7] Лещеня, С. В., Орленко, І. П., Мелешко, А. О., & Забродський, С. С. (2014). *Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України*. О. Н. Мальцев (ред.). Київ: ГУ НГУ.
- [8] *Інструкція про вимоги та порядок виконання військовослужбовцями Національної гвардії України військово-спортивного комплексу* (Наказ). №36. (2015). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0091-15>.
- [9] *Стандарт – TC 3-25.150. Combatives* (Headquarters Department of the Army Washington, DC). №. 3-25.150. (2020). Вилучено з <https://file:///C:/Users/User/Desktop/TC-%203-25.150%-208FEB%202017.pdf>.
- [10] *Наставление по физической подготовке Советской Армии и военно-морских Сил* (Наставление): НФП-54. (1954). Москва: Воениздат МО СССР.
- [11] *Наставление по физической подготовке Вооруженных сил Союза ССР* (Наставление): НФП-59. (1959). Москва: Воениздат МО СССР.
- [12] *Наставление по физической подготовке Вооруженных сил Союза ССР* (Наставление): НФП-48. (1948). Москва: Воениздат МО СССР.
- [13] *Наставление по физической подготовке Вооруженных сил СССР* (Наставление): НФП-66. (1966). Москва: Воениздат МО СССР.
- [14] *Наставление по физической подготовке Советской Армии и Военно-морского Флота* (Наставление): НФП-78. (1978). Москва: Воениздат МО СССР.
- [15] *Наставление по физической подготовке в Советской Армии и Военно-морского Флоте* (Наставление): НФП-87. (1987). Москва: Воениздат МО СССР.
- [16] Козій, І. В. & Тарасюк, Т. Г. (2020). *Стандарти НАТО*. Київ: Алефа.
- [17] *Концепція розвитку фізичної підготовки і спорту у ЗСУ на період до 2020 року: №257*. (2016). Київ: МОУ.
- [18] *Настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України* (Наставление): НФП-97. (1997). Київ: МОУ.

- [19] *Настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України* (Наставление): НФП-2009. (2009). Київ: МОУ.
- [20] Майстренко, О. В. (2015). Попередження колізій в сфері нормотворення як один із напрямів діяльності Міністерства юстиції України. *Законодавство України*, (1), 59-64.
- [21] Гавриш, І. В. (2006). *Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності* (дис. ... доктора пед. наук). Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Харків, Україна.
- [22] Бусел, В. Т. *Великий тлумачний словник української мови*. (с. 416-417). Ірпінь: ВТФ Перун.
- [23] Ягупов, В. В. *Педагогіка* (2003). Київ: Либідь.